

kullanılması, faiz oranlarının kriter kabul edilmesi ve farklı şekillerde verilen garantilerle risk unsurunun ortadan kaldırılmasında yoğunlaşmaktadır. Bazı araştırmacılar sukûklarda işletmeci lehine teşvik şart koşma, yöneticinin borç verme taahhüdü ve sukûkun nominal değerinin ödenmesinin vaad edilmesi gibi hususların fıkıh açısından câiz olmayacağına dikkat çekmekte ve uygulamaya dair ciddi eleştirilerde bulunmaktadır (eleştiriler ve uyarılar için bk. Mahmoud A. al-Gamal, s. 97-116; Kemal Tevfik Hattâb, s. 27; M. Takî Osmânî, s. 985-1002). Sukûkun cevazı konusunda ciddi şüpheler doğuran bu durum şer'î prensiplere uymanın gerekliliğini tekrar gündeme getirmektedir.

Bugün İslâm ülkelerinin ekonomik hayatında geleneksel noktada şu hususlara işaret edilebilir: Gelişen sukûk piyasasına talep giderek artmaktadır. Müslüman ülkelerin bir kısmında hukukî çerçevenin oluşturulamaması ya da eksik kalması, malî piyasaların sınırlılığı ve dayanışma sağlayacak alt yapı kurumlarına ihtiyaç duyulması, bu alanda çalışacak yeterli insan kaynaklarının azlığı sukûkun yaygınlaşmasının önündeki önemli engellerdir. Mevcut sukûkun ekseriyetini icâre ve ardından müşâreke sukûku oluşturmaktadır. Bunun sebebi bu türlerde malî ve idarî masrafların azlığı ve riskin mâkul düzeyde olmasıdır. Mevcut sukûkun ekseriyeti sabit getirili olup proje sonuçlarıyla irtibatlı değildir (Celâl Demmâğ, s. 262). Bu da sukûk mekanizmasının ekonomik açıdan eleştirilmesine yol açmaktadır.

Sukûkun işleyişiyle ilgili iki ana bakış açısının varlığından söz edilebilir. Olumlu bir kanaate sahip olanlara göre sukûkun devreye sokulması faizsiz finans sisteminin gelişmesi bakımından çok önemli bir imkândır ve faizsiz finans sektörünün büyümesi için önemli bir fırsattır. Bu kadar iyimser olmayan ikinci görüş sahipleri ise sukûk mekanizmasının faizli tahvil, bono vb. nin bir kopyası olduğunu düşünmekte ve orijinallikten uzak olan bu işlemlerin pek çok sakınca içerdiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda sukûkun küçük sermaye sahiplerinin yatırım yapmasına imkân sağlayıp sağlamayacağı ve büyük sermaye sahiplerinin tekelinde şekli bir işlem olup olmayacağına cevabı henüz netleşmemiştir.

Faizsiz finans sektöründe teori ve pratik arasındaki çatlaklar sektörün imajına ve gelişmesine zarar vermektedir. Teoride prensiplerin genellikle doğru bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir. Mec-

mau'l-fikhi'l-İslâmî yirminci dönem kararları arasında sukûkun kalkınmaya katkı sağlaması, reel ekonomik aktiviteleri desteklemesi ve karşılıklı adaleti sağlaması açısından dinin itibar ettiği temel hedefleri (makâsîd) gerçekleştirilmesi, işlemin hileden ve şekillikten uzak olması ve faizli senetlerden -yapı ve işlevi bakımından- farklı olması gerektiğine dair ibarelerin yer alması bu duruma bir örnektir. Ancak uygulama aşamasında yanlış anlama, titizlik göstermeme ve rekabet düşüncesine sığınma gibi sebeplerle yanlışlıklar görülmektedir. Dolayısıyla sukûkun cevazıyla ilgili sorulara verilecek cevaplar teorik esaslara ne ölçüde riayet edildiğine, işlemin ayrıntılarına ve uygulamada takip edeceği seyre göre değişebilmektedir. Bu sebeple her tür sukûk işlemi için aynı hükümlere göre hüküm beyan edilmesi daha doğru olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA :

Financial Engineering and Islamic Contracts (ed. Munawar Iqbal – Tariqullah Khan), New York 2005, s. 104; Muhammad Ayub, *Understanding Islamic Finance*, West Sussex 2007, s. 390; Mahmoud A. al-Gamal, *Islamic Finance: Law, Economics, and Practice*, Cambridge 2007, s. 185-186; Kemal Tevfik Hattâb, "eş-Şukûk'ü'l-İstismâriyye el-İslâmiyye ve't-tehaddiyâtü'l-mu'âşıra", *Mu'temerü'l-maşârifil-İslâmiyye beyne'l-vâkıf ve'l-me'mûl*, Dübey 2009, s. 1-32; *Dubai International Financial Centre Sukuk Guidebook*, Dubai 2009 (<https://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>) (13.01.2016); *el-Me'âyirü's-şer'iyye* (Hey'etü'l-muhâsebe ve'l-mürâca al-müessesâti'l-mâliyyeti'l-İslâmiyye), Menâmê 1431/2010, s. 238, 239, 240-241, 242-243; *Karârât ve tavsiyyâtü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmiyyi'd-düvelî 1406-1432/1985-2011* (nşr. Ahmed Abdülhalîm Aliyû), Cidde 1432/2011, s. 437-439, karar nr. 137 (XV/3), s. 576-579, karar nr. 178 (XIX/4); *Faizsiz Bankacılık Standartları* (trc. Mehmet Odabaşı – İshak Emin Aktepe), İstanbul 2012, s. 380-381; Celâl Demmâğ, *eş-Şukûk'ü'l-İslâmiyye ve devruhâ fi't-tenmiyeti'l-iktisâdiyye*, Amman 2012; *The Islamic Debt Market for Sukuk Securities: The Theory and Practice of Profit Sharing Investment* (ed. Mohamed Ariff v.dğr.), Cheltenham-Massachusetts 2012; Velid Hâlid eş-Şâyci – Abdullah Yûsuf el-Haccî, "Şukûk'ü'l-istismâri's-şer'iyye", *el-Mu'temerü'l-İlmî es-senevi er-râbi' 'aşer li'l-mü'essesâti'l-mâliyye el-İslâmiyye* (Câmiatü'l-imârâti'l-Arabiyyeti'l-müttehide), s. 907-939 (http://slconf.uaeu.ac.ae/prev_conf/2007/proceeding/20.swf) (13.01.2016); Abdüsselâm Dâvüd el-Abbâdî, "Senedâtü'l-mu'âraza", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*, IV/3, Cidde 1408/1988, s. 1961-1991 (Mecmau'l-fikhi'l-İslâmî, karar nr. V [4/80/88], a.e., s. 2159-2165); Ali Muhyiddin el-Karadâğî, "Şukûk'ü'l-icâre: Haşâ'işühâ ve davâbiühâ", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*, XV/2, Cidde 1425/2004, s. 175-252; Abdullah Durmuş, "Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk ve Fikhi Açından Tahfili", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 16, Konuya 2010, s. 141-156; Ahter Zeytî Abdülaziz, "eş-

Şukûk'ü'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve ta'bîkâtühe'l-mu'âşıra ve tedâvülühâ", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmiyyi'd-düvelî*, XIX/2 (1434/2013), s. 519-540; Hüseyin Hâmid Hassân, "Şukûk'ü'l-istismâri'l-İslâmî", a.e., s. 541-635; Abdüsettar Ebû Gudde, "eş-Şukûk'ü'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve ta'bîkâtühe'l-mu'âşıra ve tedâvülühâ", a.e., s. 675-732; Fuâd Muhammed Ahmed Muhaysin, "eş-Şukûk'ü'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve ta'bîkâtühe'l-mu'âşıra ve tedâvülühâ", a.e., XIX/2, s. 841-945; M. Abdülhalîm Ömer, "eş-Şukûk'ü'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve ta'bîkâtühe'l-mu'âşıra ve tedâvülühâ", a.e., s. 947-982; M. Takî Osmânî, "eş-Şukûk ve ta'bîkâtühe'l-mu'âşıra", a.e., s. 983-1002 (makalenin İngilizce çevirisi için bk. Muhammed Taqi Usmani, "Sukuk and Their Contemporary Applications", s. 1-15), <http://www.kantakji.com/media/7747/f148.pdf>. (13.01.2016); "el-Arz ve'l-münâkaşa ve'l-şarâr", a.e., s. 1143-1210; Mecmau'l-fikhi'l-İslâmî, karar nr. 178, 188, 196 (<http://www.fihqacademy.org.sa/qarat/index.htm>) (13.01.2016); "Şak", *Mu.F.*, XXVII, 46-49.

İSMAIL CEBECİ

SULTAN BÂHÛ

(سلطان باهو)

Sultân Muhammed Bâhû
b. Bâzîd Muhammed el-Kâdirî
(ö. 1102/1691)

Hint alt kıtasında yetişmiş
Kâdirî şeyhi.

1039 (1630) yılında günümüzde Pakistan sınırları içinde bulunan Şûrkût'ta (Shorkot) doğdu. Arabistan'dan Hindistan'a göç edip Pencap eyaletinin Cang (Jhang) şehrine yerleşen bir aileye mensuptur. Bâbürlü Hükümdarı Şah Cihan zamanında devlet görevlisi olan babası Bâzîd Muhammed, Şûrkût bölgesinde bazı araziler kendisine iktâ edilince buraya geldi. Sultan Bâhû ilk eğitimine Şûrkût'ta başladıysa da düzenli bir medrese öğrenimi görmedi. Annesinin de teşvikiyle tasavvufa yönelip Habîbullah Kâdirî'ye intisap etti. Habîbullah onu Delhi'ye kendi şeyhi Pîr Abdurrahman Dihlevî'ye gönderdi. Sultan Bâhû seyrüsülükünü Pîr Abdurrahman'ın yanında tamamlayıp hilâfet aldı.

Şah Cihan'ın oğullarından Evrengzîb ile 1059 (1649) ve 1062 (1652) yıllarında Cang'daki Germahârâca Kalesi'nde, bir defa da hükümdarlığı döneminde 1668'de Delhi'de görüştü; eserlerinde onu hayırla anmaktadır. Evrengzîb ile kardeşi Dârâ Şukûh arasında çıkan taht mücadelesinde Evrengzîb'e daha yakın durdu ve bir Kâdirî müntesibi olan Dârâ Şukûh'tan eserlerinde hiç bahsetmedi. Bu durum, kendini Sünnî ve Hanefî olarak tanıtan Sultan Bâhû'nun Hint kültürüyle tasavvufu yakınlaştırmaya çalışan Dârâ Şukûh'a karşı bir tepkisi ola-

rak düşünülebilir. 1 Cemâziyelâhir 1102 (2 Mart 1691) tarihinde vefat eden Sultan Bâhû, Şûrkût yakınlarında Çinâb nehri kenarındaki Kâhercenân köyünde defnedildi. Nehrin zaman zaman taşması üzerine mezarı birkaç defa başka yerlere nakledildi. Türbesi bugün Şûrkût'un Garh Maharaja kasabasıdır. Çok sayıda halife yetişti- ren ve eser telif eden Sultan Bâhû'ya dair en önemli kaynak Sultan Hâmid adlı bir müellifin *Menâkıb-ı Sultânî*'sidir. Henüz yazma halinde bulunan eserin Urduca tercümesi yayımlanmıştır.

Sultan Bâhû vahdet-i vücûd düşünce- sini benimsemiş, mânevî eğitim metodu olarak kabul ettiği esmâ-i hüsnâyî okuma, Allah'ı ve Hz. Muhammed'i düşünme, ka- birlerde Kur'an ve ezan okuyarak orada yatan kişilerin ruhanîyetinden feyiz alma gibi konulara eserlerinde sıkça yer vermiş- tir. Hz. Âdem'den önce de insanların yaşa- dığını düşünen Sultan Bâhû son Âdem'den önce 15.001 Âdem geçtiğini, son Âdem ile Hz. Peygamber arasında 5979 yıl bulun- duğunu, kıyametin de 50.000 yıl sonra ko- pacağını iddia etmiştir. Hak Teâlâ kendini göstermek ve tanınmak isteyince nurun- dan Hz. Peygamber'in nurunu yaratmış, böylece lâhût mertebesinde ceberût mertebesine tecelli ve nüzûl etmiş, ora- dan da isim ve sıfatlarıyla melekût ve nâ- sût âlemlerinde kendini göstermiştir. Bu durumu ters dönmüş bir ağaca benzeten Sultan Bâhû'ya göre lâhût kök, ceberût dal, melekût yaprak ve nâsût meyve gi- bidir.

Farsça 140 civarında eser kaleme aldı- ğı söylenen Sultan Bâhû'nun otuz kadar eseri günümüze ulaşmıştır. Bu eserler, Seyyid Emîr Han Niyâzî tarafından yapılan Urduca çevirileriyle birlikte 2009'dan itiba- ren Lahor'da yayımlanmaya başlanmıştır. Bilinen başlıca eserleri şunlardır: *Esrâr-ı Kâdirî*, *Emîrû'l-keveyn*, *Evreng Şâhi*, *Tevfîkû'l-hidâyet*, *Tîg-i Birehne*, *Câ- mi'û'l-esrâr*, *Hüccetü'l-esrâr*, *Dîdâr- baş*, *Dîvân-ı Bâhû*, *Risâle-i Rûhî*, *Sul- tânü'l-vehm*, *Şemsü'l-ârifîn*, *‘Aql-ı Bî- dâr*, *‘Aynü'l-ârifîn*, *‘Aynü'l-fakr*, *Faz- lü'l-likâ*, *‘Kurb-i Didâr*, *Keşfü'l-esrâr*, *Kilidü't-tevhîd* (sagîr), *Kilidü't-tevhîd* (kebîr), *Kilid-i Cennet*, *Gencü'l-esrâr*, *Mücâlesetü'n-nebî*, *Muhabbetü'l-es- râr*, *Muḥkimü'l-fuḳarâ*, *Miḥakkü'l-fu- ḳarâ* (sagîr), *Miḥakkü'l-fuḳarâ* (kebîr), *Miftâhu'l-ârifîn*, *Nûrû'l-hüdâ* (sagîr), *Nûrû'l-hüdâ* (kebîr). Sultan Bâhû'nun ayrıca Pencap lehçesinde şiirleri vardır. Farsça divanı, Ahmed Saîd Hemedânî'nin (Ahmad Saeed Hamadani) İngilizce ter-

cümesiyle birlikte *Divan of Bahu* adıyla yayımlanmıştır (baskı yeri yok, 2010).

BİBLİYOGRAFYA :

Sultan Bâhû, *Emîrû'l-keveyn*, Lahor 2011, s. 256; a.mlf., *Mücâlesetü'n-nebî*, Lahor 2009, s. 15; Sultan Hâmid, *Menâkıb-ı Sultânî*, Lahor, Punjab University Library, Şirânî, nr. 3252/247; a.mlf., *Menâkıb-ı Sultânî* (trc. M. Şekil Mustafa), Lahor 2007; Sultan Bahş Kâdirî, *Tevârîh-i Sultân Bâhû*, Lahor, Punjab Public Library, nr. B-297/69; İcâzülhak Kuddûsî, *Tezkire-i Şüfîyâ-i Pencâb*, Karaçi 1962, s. 155-156; M. Ekrem İkrâm, *Âşârü'l-evliyâ*, Lahor 2000, s. 220-221; N. Hanîf, *Biographical Encyclopaedia of Sufis: South Asia*, New Delhi 2000, s. 367-375; Ahmad Saeed Hamadani, *Hadrat Sultan Bahu: Life and Work*, Quetta 2001; Sultan Eltâf Ali, *Aḥvâl ve Âşâr-ı Fârsî-yi Ḥazret-i Sultân Bâhû*, İslâmâbâd 2003; a.mlf., *Mir'ât-ı Sultânî: Aḥvâl ve Âşâr ve Efḳâr-ı Ḥazret-i Sultân Bâhû*, Lahor 2006; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Lahor 2004, II, 440-445; Âsaf Han, "Sultân Bâhû", *UDMİ*, XI, 166-167; a.mlf., "Bâhû, Sultân", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1375 hş./1997, II, 147; Mercân Efşâriyân, "Bâhû", *DMBİ*, XI, 302-303.

NECDET TOSUN

SU'LÛK

(الصعلوك)

Eski Arap edebiyatında çoğu şair olan haydut ve eşkıyaya verilen ad.

Sözlükte **su'lûk** (çoğulu saâlik) "yoksul" demektir. Kelime "devenin tüy dökmesi" anlamına gelen **tesa'lûkten** türetilmiştir. **Sa'leke** de "insanı malından ayıran ve onu semirmiş zenginler arasında zayıf ve cılız konuma düşüren yoksulluk" demektir. Su'lûkün terim anlamı, "kendi kabilesin- den ayrılan veya diyet bedellerini kabilesi- ne yüklediği cinayetlerinin çokluğu yüzün- den ailesi ve aşireti tarafından dışlanan, öldürmeyi, yol kesmeyi, talanı, çapul ve baskını meslek edinen, vahşiler postuna bürünen kims" şeklindedir. Su'lûkle eş veya yakın anlamda kullanılan birçok ke- lime mevcuttur: **Zü'bân** (kurtlar), **huleâ'** (terkedilmişler), **şüttâr** (kötülük yapma- tan zevk alanlar), **füttâk** (meşrû nizama baş kaldıranlar), **lûsûs** (hırsızlar), **şüzzâz** (marjinaler, dışlanmışlar), **ayyârûn** (ba- şıboş dolaşanlar) gibi. Câhiliye devrinde ailesi ve aşireti tarafından terkedilen, ka- bile törelerine uymayan, aşılmaz çöllerde ve sarp dağlarda eşkıyalık yapan, baskın- larla kervan soyarak, yol keserek hayatını sürdüren, daima takip edilen, yakalandık- ları takdirde derhal cezalandırılan bir âsi taifesi mevcuttu. Bunların çoğu aynı za- manda birinci sınıf şairdi. Şenferâ, Teeb- beta Şerran ve Urve b. Verd bu niteliği taşıyanlardandı. Bu kişiler çoğunlukla dış-

lanmanın intikamını almak için kabileleri- ne baskın düzenler, kabile halkı onlardan bir türlü kurtulamazdı. Su'lûkler genellikle toplumda hor görülen kölelerle hür olan babalarının nesebine almadığı, zenci an- neden doğma siyahilerden meydana ge- lirdi. Kimi zaman birkaçı birleşerek çete oluştururdu. Toplum bu kişileri aşağıladı- ğı, onları gelenek ve törelere karşı gelmiş kimseler diye kabul ettiği için öldürülmesi gereken (kanları heder edilmiş) kimseler olarak görürdü. Bu durum su'lûklere daha çok azdıran sebeplerin başında gelir. Bir kısmı da kabile sultanının kabilenin bir grup bireyine uyguladığı zulüm, hak gas- bı gibi yolsuzluklara karşı çıkıp isyan etmiş kimselerdi. Su'lûkler son derece hızlı koş- maları, hücum, yağma ve baskında şiddet göstermeleri sebebiyle "zü'bân, zü'bânü'l- Arab" (kurtlar) olarak da anılırdı. Ayrıca hızlı koşarak tehlikeden kurtulmaları dola- yısıyla bunlara "recliyûn" adı da verilmiş- tir. Kendilerinin koşma esasındaki hızlı darbimesel haline gelmiş, "a'dâ mine's- Şenferâ, a'dâ mine's-Süleyk" (Şenferâ'dan, Süleyk'ten daha hızlı) denilmiştir. Açlıktan ve öldürülmekten kurtulmak için yegâne dayanakları beden ve bacak güçleriyle silâhları ve çete arkadaşlarıydı. Ebû Hı- râş'ın koşuda atları geçtiği (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XXI, 571), Teebbeta Şerran'ın gözüne kestirdiği ceylanı koşup yakaladığı (a.g.e., XVIII, 210), kendilerine kurulan tu- zaklardan süratleri sayesinde kurtuldukla- rı (a.g.e., XXI, 56 vd.) kaydedilir. Su'lûkler hızlı koşarak kurtulmayı savaş ve cesarete tercih ettikleri bir tür kahramanlık şek- linde görür, şiirlerinde bu özellikleriyle övünürdü. Bu arada atlı olarak baskın yapanları da vardı. Urve b. Verd, Şenferâ ve Süleyk b. Süleke'nin baskın atları vardı (*Tâcü'l-ârus*, "krml" md., Ebû Ali el-Kâlî, *Zeylû'l-Emâlî*, s. 188; Şenferâ, I, 40). Su'lûk hareketi Câhiliye devrinde ortaya çıkmış, erken İslâm ve Emevî devirleriyle Abbâsî devrinin ilk zamanlarına kadar uzanmıştır. Benî Hüzeyl ve Benî Fehm gibi bazı kabile- ler bütün fertleriyle su'lûk taifesindendi.

Su'lûklere göre kılıç ve mızrakla mal elde etmek dilenmekten daha onurlu bir harekettir. Baskın ve yağmayla ele geçiri- len malı cimrilik yüzünden hakkı ödenme- miş mal olarak gördüklerinden Allah'ın bu hakkın ödenmesinde kendilerini bir se- bep kıldığını belirtirlerdi. Özellikle hedef- leri olan cimri zenginlere ait malları onlar için fazlalık, kendileri için ihtiyaç kabul ettiklerinden rıza ile verilmeyeği takdirde sahibini katletmede sakınca görmezler- di. Yoksul, zayıf ve âciz su'lûklere yaptığı